

Використана література:

1. Ковалик І. І., Мацько Л. І., Плющ М. Я. Методика лінгвістичного аналізу тексту. – К. : Вища школа, 1984. – 118 с.
2. Макаров М. Л. Коммуникативная структура текста. – Тверь : Изд. Тверск. ун-та, 1990. – 52 с.
3. Мацько Л. І., Мацько О. М., Сидоренко О. М. Стилїстика української мови : підручник. – К. : Вища шк., 2003. – 462 с.
4. Любащенко О. В. Текст та його трансформації як стратегії вербального спілкування // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2009. – Вип. 2. – С. 31-33.
5. Порівняльна типологія іспанської і української мов / укл. Н. М. Корбозерова, А. О. Серебрянська, А. І. Скробот. – К. : КНЛУ, 2005. – 130 с.

ШАПКИНА Н. М. Учебный текст для лингвистического анализа как средство формирования переводческой компетентности студентов.

Статья раскрывает сущность, функции и структуру учебных текстов, которые должны составлять основу комплексного лингвистического анализа с целью формирования речевой компетенции переводчиков.

Ключевые слова: лингвистический анализ, комплекс учебных текстов, мовленнева компетенція, переводческая компетентність.

ШАПКИНА N. M. Uchebnyy text for a linguistic analysis as a mean of forming of of translating competence of students.

The article reviews the essence, functions and structure of the training texts which should make the basis of a complex linguistic analysis for the forming speech competence of translators.

Keywords: linguistic analysis, a set of training texts, speech competence, translation competence.

Шумигай С. М.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

МОТИВИ ТА ЇХ ВИДИ У НАВЧАННІ МАТЕМАТИКИ

Розглядається проблема мотивації у навчальному процесі. Досліджуються означення, структура та види мотивів, мотивації та навчальної мотивації, розглядаються їх механізми, шляхи розвитку та значення у навчальному процесі.

Ключові слова: мотив, види мотивів, мотивація, навчальна мотивація, механізми формування мотивації.

Проблема формування в учнів мотивації до вивчення математики, як і інших шкільних дисциплін, завжди була в центрі уваги педагогічних досліджень. Основні аспекти цієї проблеми в різні часи висвітлювалися у працях Б. Г. Ананьєва, В. Г. Асєєва, Л. І. Божович, С. С. Занюка, А. Н. Леонтьєва, А. Маслоу, Н. Г. Молодцової, С. Л. Рубінштейна, З. Фрейда, Л. М. Фрідмана та інших.

Мотивація – це 1) сукупність спонукальних факторів, які визначають

активність особистості; 2) всі мотиви, потреби, стимули, ситуативні чинники, які спонукають поведінку людини [5, с. 7]; 3) спонукання, що викликають активність організму і визначають її спрямованість [12, с. 264]; 4) система мотивів, що є актуальною для певної людини [1, с. 7].

Вперше поняття мотивація у радянській психологічній літературі ввів Л. І. Петрожицький. На його думку для розуміння характеру прояву активності людини необхідно вивчати основні закономірності мотивації, оскільки вона є важливим компонентом діяльності будь-якого індивіду. У певній мірі це стосується і процесу навчання.

Мотивування – це раціональне пояснення суб'єктом причин дії за допомогою вказівки на соціально прийнятні для нього та його референтної групи обставини, що спонукали до вибору певної дії [12, с. 265].

Навчальна мотивація – це система спонукань, яка викликає активність учня і яка визначає направленість та характер навчальної діяльності [8, с. 71]. З позиції потреб О. І. Власова під *мотивом учіння* розуміє усвідомлену потребу учня здійснювати організовану навчально-пізнавальну діяльність [4, с. 126].

Таким чином, *мотив* – це те, що об'єктивно спонукає людину до діяльності, *мотивація* – це сукупність факторів, що спонукають учня до діяльності (мотивація складається з певної кількості мотивів), а *мотивування* – це суб'єктивне пояснення особою мотивів своїх дій.

Від рівня мотивації залежить успіх у навчальній діяльності або у будь-якій іншій. Чим вищий рівень мотивації, тобто чим більше мотивів спонукають дитину до діяльності, тим більше зусиль вона здатна докласти до неї, тим кращий буде результат цієї діяльності, при цьому здібності і знання стають на другий план. У шкільній практиці можна спостерігати, що менш здібні, але більш вмотивовані учні досягають кращих і вищих результатів у навчанні, ніж більш обдаровані від природи однокласники. Отже, діти з високим рівнем мотивації працюють більше, довше, наполегливіше і, відповідно, досягають кращих результатів. Таким чином, мотивація – це один з найважливіших факторів навчальної діяльності поряд зі знаннями, вміннями, навичками, здібностями, який забезпечує успіх в ній.

Мотивацію у навчанні математики будемо розуміти як систему мотивів, актуальних для учнів певної вікової групи на конкретному етапі навчання. Від наявності мотивів, їх видів та співвідношень між ними у певній мірі залежить ефективність процесу навчання. Отже, проблема дослідження мотивації навчання загалом та окремих мотивів зокрема є актуальною для сучасної методики навчання математики.

Мета статті: проаналізувати різні підходи до тлумачень поняття “мотив”, розглянути їх різні види та вплив на процес навчання.

У тлумачному словнику поняття “мотив” (від фр. *motif*, лат. *movere* – приводити в дію, штовхати) розкривається як багатоаспектне явище:

– спонукання до діяльності, пов’язаної із задоволенням потреб суб’єкта;

– сукупність зовнішніх або внутрішніх умов, що викликають активність суб’єкта і визначають її спрямованість (мотивація) [12, с. 264];

– предмет, матеріальний або ідеальний, що спонукає і визначає вибір спрямованості діяльності, заради якого вона здійснюється [12, с. 264];

– усвідомлена причина, яка лежить в основі вибору дій та вчинків особистості [12, с. 264];

– особистісний зміст тієї чи іншої діяльності для людини; те заради чого вона вчиться, працює, грає [8, с. 71];

– привід, джерело, внутрішня спонукальна причина поведінки людини [9, с.258];

– це “опредмечена потреба”, тобто така потреба, яка виражається в прагненні людини до певної мети [6].

З вищезазначених тлумачень мотиву можна виділити 5 його основних компонентів: потреби, інтереси, переконання, ідеали, почуття. Кожен з цих компонентів має свою складну психологічну структуру. Мотиви визначають, заради чого діти виконують певні навчальні дії, характер їх поведінки, а також здійснюють істотний вплив на вибір засобів, процес і результати діяльності.

Генетичну основу мотивів діяльності людини визначила М. І. Алексєєва у роботі “Мотиви навчання учнів”. Її складають різноманітні потреби: первинні (природні) і вторинні (матеріальні і духовні) [1, с. 7].

У працях Н. Г. Молодцової, Л. М. Фрідмана [8; с. 34] зазначається, що будь-яка діяльність виникає в результаті певних спонукань, з яких, зазвичай, домінує, одне, тобто *діяльність завжди полімотивована*. При цьому:

– всі мотиви займають певне місце у діяльності (ієрархізовані);

– мотиви певним чином проявляють себе незалежно один від одного і взаємодіють між собою;

– деякі мотиви можуть мати негативний характер.

Для того, щоб учень від навчальної діяльності одержував задоволення, насолоду необхідно, щоб об’єктивне значення діяльності і її особистісна спрямованість збігалися. Сам школяр, у більшості випадків, не

усвідомлює своїх спонукань до цієї діяльності (так звані захисні мотиви). Наприклад, учень говорить, що він вчиться заради одержання знань, а насправді він боїться покарань батьків і вчиться, щоб його не наказували. Якщо суб'єкт прагне до реалізації певної діяльності, то є підстави стверджувати, що у нього є мотивація.

Для того, щоб правильно визначити, які саме мотиви спонукають учнів до діяльності і які відповідно до них методи, засоби необхідно застосовувати в класі, щоб викликати в учнів інтерес до навчання, розглянемо види мотивів, які описані такими авторами, як М. І. Алексеева, В. І. Лозова, М. В. Савчин, Г. І. Щукина [1; 7; 10; 13] і іншими (див. рис. 2).

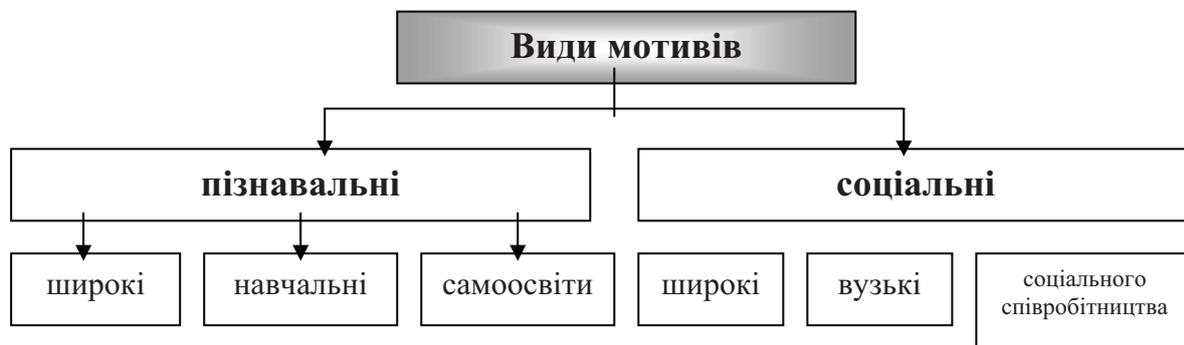

Рис. 2

1. *Пізнавальні мотиви* – характеризуються спрямованістю учня на зміст навчального предмету.

1.1. *Широкі пізнавальні мотиви* – спонукають учнів виявляти інтерес до знань.

Проте, у школярів одного й того самого віку пізнавальні інтереси різняться за рівнем і характером виявлення. Пізнавальні інтереси учнів, за визначенням Г. І. Щукіної [13], мають такі *рівні*:

- елементарний – учень виявляє безпосередній інтерес до фактів;
- високий – учень прагне пізнати суттєві властивості певних предметів та явищ;
- найвищий – учень прагне пізнати закономірності, взаємозв'язки між предметами та явищами.

Навчально-пізнавальні мотиви – це мотиви, які сприяють формуванню пізнавальної активності школяра, орієнтовані на засвоєння способів добування знань, прийомів самостійного оволодіння знаннями.

Мотиви самоосвіти – це мотиви, які спонукають учня до пізнання нового з метою розширення свого кругозору, до формування бажання відкрити для себе щось нове, познати невідоме, орієнтовані на здобуття

додаткових знань.

Учитель у своїй діяльності повинен не тільки виявляти наявність пізнавального мотиву в учнів, а вміти визначати рівні його сформованості і стійкості.

2. *Соціальні мотиви* – характеризуються спрямованістю учня в процесі навчання на іншу людину.

2.1. *Вузькі соціальні мотиви* учень навчається заради власного благополуччя, тобто намагається самоствердитись серед однолітків, завоювати авторитет; такі мотиви не є ефективними у навчальній діяльності.

2.2. *Широкі соціальні мотиви* зумовлені значущими для особистості соціальними прагненнями, тобто вони спонукають учня здобувати знання для того, щоб бути значимим перед близькими, країною; якщо ці мотиви не підкріплювати іншими, то від навчання не можна очікувати максимального ефекту, оскільки учня приваблює не діяльність, а те, що пов'язане з нею.

2.3. *Мотиви соціального співробітництва* спонукають учня до самовдосконалення, самовиховання; учень не діє за зразком, який пропонує вчитель, а відшуковує нові методи роботи, форми спілкування, тобто ці мотиви можна віднести до творчих мотивів, формуванню яких сприяють у навчальній діяльності гурткова робота, участь у факультативах.

Усі види мотивів у навчальній діяльності взаємопов'язані між собою і тому не можна говорити, які саме: пізнавальні чи соціальні, найбільш важливі для всебічного розвитку школяра. Одні з них виступають на першому місці, інші мають другорядне значення в стимулюванні діяльності учня.

Аналізуючи психолого-педагогічну літературу, ми встановили, що саме пізнавальний інтерес виступає як найцінніший мотив навчальної діяльності учнів. Він усвідомлюється школярем раніше ніж інші мотиви. Вже в першому класі учень може сказати який предмет для нього цікавий, а який – ні. Також пізнавальний інтерес більш точно виражає мотивацію учіння, він спонукає школяра до знань і істотно впливає на його пізнавальну діяльність. Л. С. Славина і І. Г. Шапошнікова в ході своїх досліджень за допомогою пізнавального інтересу змінювали негативне ставлення до предмету у слабо встигаючих учнів, досягали покращення результатів їх діяльності.

Якщо інтерес виступає як засіб навчання, то він не є таким дієвим, як коли він виступає внутрішнім спонуканням, мотивом діяльності школяра. За таких умов учень стає більш відкритим до сприйняття матеріалу, він стає не тільки об'єктом навчання, а й його суб'єктом, що є дуже цінним у роботі

вчителя. А. Н. Леонтьєв і В. Г. Асєєв [2; с. 6] у своїх працях розглянули схожі механізми формування мотивації і визначили два шляхи її розвитку:

1) механізм “здви́гу мотиву на ці́ль” (за А. Н. Леонтьєвим) або механізм “знизу вгору” (за В. Г. Асєєвим) – полягає у тому, що вчитель створює такі умови діяльності для учнів, які викликають в них потреби, що не відповідають меті цієї діяльності.

2) механізм “перетворення цілі в мотив” (за А. Н. Леонтьєвим) або механізм “згори вниз” (за В. Г. Асєєвим) – полягає у засвоєнні учнем спонукань, цілей, ідеалів, що пропонує йому у готовій формі вчитель і які на думку вчителя повинні в нього сформуватися, і які учень повинен поступово перетворити з зовнішньо на внутрішньо усвідомлені і реально діючі.

Ці механізми мають велике значення у роботі вчителів, зокрема, математиків. Вони є дієвими у формуванні і розвитку в учнів позитивної мотивації, стійкого бажання вчитися і застосовувати свої одержані знання на практиці. Кожен вчитель повинен використовувати у своїй роботі обидва механізми формування нових мотивів і потреб. Вибір механізму необхідно здійснювати індивідуально, враховуючи наявні в учнів потреби, а відповідно до них і мотиви діяльності.

Окрім вищезазначених механізмів існують і інші способи формування мотивації. Так, вчений В. Б. Бондаревський для виховання глибокого інтересу до знань рекомендує таку систему заходів: підбір вчителем яскравих фактів, цікавих відомостей; використання власних спостережень учнів, їх уяву, фантазії; складання завдань творчого характеру з кожного предмету; навчання вміннями та навичками роботи з різноманітною літературою; читання науково-популярної літератури; організація конкурсів, змагань і т.д. М. І. Алексєєва пропонує такі заходи: усвідомлення значимості знань; застосування на уроках евристичних, у тому числі і проблемних методів; оцінка як спосіб формування позитивних мотивів. Дослідник пізнавальних потреб школярів В. С. Ільїн ці шляхи бачить у змісті навчального матеріалу, методах навчання, відношенні вчителя до учнів. Дослідник пізнавального інтересу учнів Г. І. Щукіна визнає ефективними такі шляхи формування пізнавальних інтересів школярів: відбір вчителем навчального матеріалу певного змісту; різноманітність самостійної роботи учнів; поєднання індивідуальних та колективних форм роботи; використання всебічного впливу засобів мистецтва.

Отже, весь навчально-виховний процес можна “запрограмувати” на мотивацію, тобто враховуючи різні види мотивів учіння, їх шляхи розвитку вчитель зможе визначити форми і методи роботи у певному класі і з

окремим учнем, які будуть формувати в учнів позитивні емоційні переживання, задовольняти їх інтереси, всебічно розвивати їх, зміцнювати віру в себе, у власні сили, у можливість переборювати труднощі і дадуть можливість досягти у навчанні великих результатів та відчуті і пережити почуття радості і гордості за свої успіхи.

Використана література:

1. Алексеева М. И. Мотивы навчання учнів. – К. : “Радянська школа”, 1974. – 119 с.
2. Асеев В. Г. Мотивация поведения и формирование личности. – М. : “Мысль”, 1976. – 158 с.
3. Божович Л. И. Проблема развития мотивационной сферы детей и подростков. В сб. : Изучение мотивации детей и подростков. – М. : “Мысль”, 1972.
4. Власова О. І. Педагогічна психологія : навч. посібник. – К. : Либідь, 2005. – 400 с.
5. Занюк С. С. Психологія мотивації : навч. посібник. – К. : Либідь, 2002. – 304 с.
6. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М. : Смысл ; Издательский центр “Академия”, 2004. – 352 с.
7. Лозова В. І. Пізнавальна активність школярів : (Спецкурс із дидактики) : [навч. посібник для пед. ін-тів]. – Х. : Основа, 1990. – 89 с.
8. Молодцова Н. Г. Практикум по педагогической психологии. – СПб. : Питер, 2007. – 208 с. : ил.
9. Немов Р. С. Психология : Словарь-справочник : в 2 ч. – М. : Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – Ч. 1. – 304 с.
10. Савчин М. В. Педагогічна психологія : навч. посіб. – К. : Академвидав, 2007. – 424 с. (Альма-матер).
11. Фридман Л. М. Психолого-педагогические основы обучения математике в школе: Учителю математики о пед. психологии. – М. : просвещение, 1983. – 160 с, ил.
12. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник. – Х. : Прапор, 2004. – 640 с.
13. Щукина Г. И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся. – М. : Педагогика, 1988. – 208 с. – (Труды д. чл. и чл.-кор. АПН СССР).

ШумиГай С. М. Мотивы и их виды в обучении математики.

Рассмотрены проблема мотивации в учебном процессе, а также определения, структура и виды мотивов, мотивации и учебной мотивации, механизмы, их пути развития и значение в учебном процессе.

Ключевые слова: *мотив, виды мотивов, мотивация, учебная математика, механизмы формирования мотивации.*

SHUMIGAY S. M. Motivy and their kinds in teaching of mathematics.

The considered problem to motivations in scholastic process, as well as determinations, structure and types motive, motivations and scholastic motivation, mechanisms, their way of the development and importance in scholastic process.

Keywords: *motive, types motive, motivation, scholastic mathematics, mechanisms of the shaping to motivations.*